

ԴԱՅՆԱԿՑԱԿԱՆ ՏՕՆ ԳՐԻԻՏԼԻ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ

(Fête fédérale de Grutli)

Յունիս ամսի սկզբներին Շւէյցարական դեղեցիկ քաղաքներից մէկը, Նեօշատէլը, մի տեսակ տենդալին շարժման և պատրաստութեան մէջ էր։ Փողոցները կենդանացել, անց ու դարձ անողներով լցել էին։ Փոքրիկ քաղաքի կեանքը փոխել էր. նա ալժմ նմանում էր եւրոպական բազմաբնակիչ և աղմկալից քաղաքների կեանքին։ Յուլիսի 12-ից սկսած (նոր տոմարով) տների կտուրները, պատուհանները, փողոցները զարդարում էին դաշնակցական և դանադան կանտոնական դրնդգոյն դրօշակներով։ Վերջիններիս մէջ տիրապետում էր կանաչ-կարմիր-սպիտակը՝ Նեօշատէլ կանտոնի նւիրական գոյները։

Այս պատրաստութիւնները մի տօնի առիթով էր, դաշնակցական տօնի—Գրիւտլի ասած ընկերութեան. մի ընկերութեան, որը իւր բազմաթիւ ճիւղերով սփռած է ամբողջ Շւէյցարիայում՝ թէ գերմանական և թէ ֆրանսիական։

Այդ ընկերութիւնը Շւէյցարիայի ամենահին քանդակաւոր ընկերութիւններից մէկն է։ Նրա նպատակն է ի մի խմբել, գումարել բանտրներին, բարեւաւել, բարւոքել նրա վրճակը. ընթանալ դէպ առաջ՝ նորից և նորից առաջադիմական չաղթանակներ կանգնեցնելով։ Այդ սերտ կապերով միացած ընկերութիւնները ալժմ ունին մօտ 15,000 անդամներ—մի բաւականին խոշոր քանակութիւն, եթէ աչքի առաջ ունենանք փոքրիկ Շւէյցարիայի աղգաբնակութեան թիւը, որ ալժմ հասնում է 2,910,000 հոգու ևւ իրօք «Գրիւտլին» Շւէյցարիայի սոցիալ-դիմոկրատիական պարտիալի ամենահին, ամենաուսեղ և ամենամիաշուն տարին է, կարելի է ասել, նրա ամբողջ մարմինը և ողին է։ Նա ունի երկու պաշտօնական օրգաններ. մէկը «Grütliener» գերմանական լեզուի, որը հրատարակում է Շւէյցարական Գերմանիայում, միւսը «Grutli» վերնագրով ֆրանսիական լեզուի, որ հրատարակում է Շւէյցարիայի ֆրանսիական մասում՝ Լոզան քաղաքում։

Այդ դաշնակցական ասած տօնը, որ կատարւում է իւրաքանչիւր

երկու տարւալ ընթացքում մի անգամ, այս առաջին անգամն է, որ տեղի է ունենում Շէլլցարիակի ֆրանսիական մասի հողի վրայ Մինչև այժմ նա կատարւելիս է եղել գերմանական մասում, որովհետև վերջնումս նա աւելի մեծ ուժ ունի, քան թէ առաջինում ¹⁾։

Եւ պիտի խոստովանած, որ այդ տօնը փառաւոր կերպով անցաւ Պեռ երկու ամիս առաջ կազմել էր մի կոմիտէ՝ հարկաւոր պատրաստութիւնները տեսնելու Այդ լանձնաժողովի գլուխն էին անցած կառավարութեան ներկայացուցիչները (Նեօշատէլ կանտոնի նախագահը—Conseiller d'Etat,—պոլիցիակի զիրեկտորը և այլն և այլն) և մասնաւոր անձինք։ Արովհետև տօնը դաշնակցական էր, այդ պատճառով իւրաքանչիւր կանտոն վաղորօք մի որոշ գումար էր վատկացրել տօնի համար անելիք ծախսերը ծածկելու։

Քաղաքի ձևմարանի մօտ, լճի ափին կառուցել էին մի ահագին փառանալ շինութիւն՝ մօտ 4000 հողու համար։ Շինութեան մէջ երկար նստարաններ և սեղաններ, մի քանի բեմեր՝ երաժշտական և երգեցիկ խմբերի համար, իսկ շինութեան մէջտեղը բռնել էր մի փոքրիկ բեմ (la tribune) ատենախօսների համար։ Այս վերջինը պատրաստած էր շատ գեղեցիկ ճաշակով։ Շինութեան հարաւային կողմից թողած էր մի բաւականին մեծ բացւածք, որտեղից ալցելովի առջև բացւում էր մի հիանալի տեսարան՝ Նեօշատէլ լճի և Ալպիան լեռների։ Պեռ տօնից մի քանի օր առաջ այդ ամբողջ շինութիւնը զարդարած էր դանազան գոյնի և մեծութեան դրօշակներով և զիրեկանդներով։ Գրօշակների մէջ թաղւած այդ ահագին բարձր շինութիւնը իր վեհութեամբ խոր տպււորութիւն էր թողնում այցելւի վրայ։

Տօնը պիտի սկսէր ուրբաթ օրը՝ ամսի 14-ին։ Պիտի տնէր չորս օր։ Մրադիրը կազմած էր հմտութեամբ։ Այդ օրը, ժամի 4-ին (կէսօրից վետու) նշանակւած էր ընկերութեան կենտրոնական դրօշակի և ներկայացուցիչների ընդունելութիւնը։ Հանդիսաւոր գնացք (Cortège) երկաթուղու կապարանից դէպի Տօնի շինութիւնը։ ճառեր «բարի գալստեան» առթիւ, ընտանեկան երեկոյթ և համերգ։ Միւս օրը առաւօտեան ժամի 7-ին պատգամաւորների ընդհանուր ժողով էր նշանակւած։ Ժողովը բացւեց ձմարանի Aulx ասւած դահլիճում։ Ժողովին ներկայ էին 107 բաժանմունքների ներկայացուցիչները թւով 172 հոգի։ Այդ օրւալ նիստը տեւեց համարեա թէ 13 ժամ՝ մի փոքրիկ ընդհատմամբ ճաշելու համար։ Տօնի ընթացքում այդ ընդհանուր ժողովն ունեցաւ էլի մի քանի նիստեր։ Այդ ընդհանուր ժողով-

¹⁾ 2,910,000 բնակիչներից շէլլցարիական գերմանացոց թիւն է՝ 2,083,000, ֆրանսիացիք—634,000, խաւացիք—155,000, միացեալ 38,000 կազմում են ռոման ասւած ցեղը և հրէայք։

ները մեծ նշանակութիւն ունեն. դրանք էին կազմում տօնի բուն նպատակը: Այդ ժողովներում քննւում, դատւում էին ազգային, քաղաքական և սոցիալական կարևոր խնդիրները: Այս անգամաւ ընդհանուր ժողովը, ի միջի այլ բազմաթիւ խնդիրներ ի, քննեց թէ ինչ դիրք պիտի բռնէ Գրիւտը պարտիան զաշնակցական առաջիկալ ընտրութիւններին, որոնք տեղի պիտի ունենան հոկտեմբր ամսին: Գրիւտը պիտի աշխատի, որ նախկին զինւորական անձնաւորութիւններն էլ չկարողանան ընտրւել որպէս պատգամաւորներ *Conseils des Etats*-ի ¹⁾ համար: Այս ալն նպատակով, որ պակասացնեն զինւորական ծախսերը, որոնք, շնորհիւ այդ կարգի պատգամաւորներին, ալտեղ էլ են կամաց-կամաց աւելանում և ծանր բեռն դառնում... Նա, Գրիւտը ընկերութիւնը, մեծ ջանք և եռանդ պիտի դործ դնի, աշխատի ալն պատգամաւորների համար, որոնք համաձայն են Գրիւտ-լիաքիներէր կաղախարհներին՝ ալտեղն սոցիալ-դիմսկրատիքական են:

Այդ օրը (չաբաթ) երեկոյեան ժամի 10-ին տեղի ունեցաւ հանդիսաւոր գնացքը ջահերով (*Cortège aux flambeaux*), Կնայքը կազմեց տօնի շինութեան մօտ դոյնդգոյն լա դտերներով, ջահերով, բարձրացրած դրօշակներով, առջևից ունենալով քաղաքի *Musique militaire* անւանւած զեղեցիկ օրկեստրը, որ անցաւ քաղաքի գլխաւոր փողոցներով. ճանապարհին նրան ընդունում էին բենզալեան կրակներով և ուրախ բացականչութիւններով:

Միւս օրը առաւօտեան ժամը 5-ին ձեռք քնից զարթեցնում են գեղեցիկ մուգիկայի հնչիւնները: Նալում էք օրւալ ծրագրին — ժամի 5-ին նշանակւած է *Diane* — աղաթմբով: Այդ զեղեցիկ մուգիկայի հնչիւնները առաւօտեան ալդ ժամին աւելի քաղցր, աւելի զմալլեցողիչ էին հնչում մարդու ականջին: — Ժամը 6-ին մրցումն է հրացանաձգութեան և մարմնամարզութեան:

Աղտեղ պիտի ցիւած, որ Գրիւտը անուշով Շւէյցարիայում կան երեք ուրիշ տեսակ ընկերութիւններ՝ մարմնամարզների, հրացանաձիգների և երգիչների: Այս ընկերութիւններն էլ էին մասնակցում Տօնին: Նրանք էլ ունեցան իրանց նիւտերը և ալն և ալն: Մրցանակաբաշխութեան համար նշանակւած էին քննիչ մասնաժողովներ (*Jury*):

Ժամի 7-ին կապցաւ ընդհանուր ժողովի նիւտերի շարունակութիւնը ճեմարանի *Aula* դահլիճում: Այդ մի և նոյն ժամանակ Տօնի շինութեան շարկի տակ օրհնում էին Գրիւտը ընկերութեան նոր կազմած ճիւղերի դրօշակները: Մի ալ տեղ մարմնամարզների մրցանակաբաշխութեան խաղերի շարունակութիւնն էր: Բացի ալս բոլորը լճի ափին տարածւած էր հաղար ու մի բաճ՝ կարուսէլներ, անատոմիական թատրոն, մի քանի ցիրկեր, պանորամաներ և ալն և ալն... Եւ ալ բոլոր տեղերը լցւած էր ժո-

¹⁾ Կանտոնական խորհրդարաններ, պարլամենտներ

ղովրդի խուռն բաղմութիւն: Լճի ափի ահագին տարածութեան վրայ, ինչպէս ասում են, ասեղ գցէիր, տափը չէր ընկնիլ, այնքան մեծ էր բաղմութիւնը:

Բայց այդ օրւայ ամենանշանաւոր դէպքը պաշտօնական հանդիսաւոր դնացքն էր—Cortège officiel. Այդ կորտէժը շատ լաջող անցաւ. դա խկապէս մի վեհ հանդէս էր: Այսպիսի մեծ կորտէժ դեռ Նիօշատէլը չի տեսել: Հանդիսին հէնց մի-միայն պաշտօնապէս մասնակցողներն թիւը հասնում էր 2300 հոգու, 5 երաժշտական խումբ և 130-ից աւելի դրօշակներ:

Հանդիսի առաջին տեղը բռնել էին 3 անձնաւորութիւն հին չէլցար լիացիներն զանազան տարազի հագուստներով: Գրանք ներկայացնում էին երեք ազգութիւններից կազմած չէլցարական դաշնակցութիւնը: Նրկորդ տեղը բռնել էին Նիօշատէլի Գրիւտլի ընկերութեան ճիւղերի ներկայացուցիչները: Նրկորդ տեղը բռնեց վերը վշած Musique militaire. Նորրորդ տեղը դրօշակների առաջին գրուպպան, լսող միւս ճիւղերի ներկայացուցիչների մի ալ խումբ, դրօշակների մի ալ գրուպպա և ալն և ալն: Մի խօսքով, մեծ ճաշակով կազմած մի հանդիսաւոր գնացք: Յիշենք այստեղ, որ Բերն քաղաքի ներկայացուցիչները չեն մոռացել իրանց նւիրական «արջը»: Մի մարդու հագցրել էին արջու մորթ, գլուխն անցկացրել արհեստական կերպով չինած արջի գլուխ: Եւ այդ «արջը», բերնցիների գլուխը անցած, գնում էր կորտէժի մէջ բաւականին ծիծաղ պատճառելով հանդիսատեսներին: Եւ այդ կերպով կազմած հանդէսը գեղեցիկ մուգիկայի դաշնակցութեամբ անցաւ քաղաքի մի քանի փողոցներով: Այդ միևնույն ժամանակը լճի ափից 22 անգամ թնդանօթ ձգեցին՝ ի նշան չէլցարական դաշնակցութիւն կազմող 22 կանտոնների: Փողոցներում, տներում, կտրներին խուռած ժողովրդի ներկայութիւնը, նրանց ուրախ բացականչութիւնները «Vive la Suisse» (կեցցէ Նւէլցարրան)... այդ բոլորը հանդիսատեսի վրայ մի խոր, ամենախոր տպաւորութիւն էր գործում:

Մենք ալ եւ չենք ուզում ընդարձակել Տօնի միւս պարագաների, Գրիւտլի երգեցիկ ընկերութիւնների տւած կոնցերտի մասին, ուր բոլոր խմբերը միացած մի ահագին խումբ կազմած երգում էին, և թէ մարմնամարզական խմբերի մասին... Յիշենք միայն այն բազմաթիւ ճառերը, որոնք արտասանեցան ճաշի (Banquet officiel) ժամանակ: Այդ ողևորած ճառերը, որոնք ամբողջապէս նւիրւած էին բանւորական հարցերին, խորը տպաւորութիւն գործելով ալդ ահագին բաղմութեան վրայ, ընդունւում էին բուռն ծափահարութեամբ:

Մի բան՝ որ սաստիկ աչք էր զարնում, որ ուրիշ երկիրներում երբէք չէք պատահիլ, ալդ այն հանգամանքն է, որ շնայած գաղափարների զանազանութեան, որ նկատուում էր կառավարութեան և Գրիւտլի ընկերութեան ներկայացուցիչների մէջ, կառավարութիւնը ինչ-

պէս վերև էլ լինեցինք, ոչ թէ միայն աջակցում, այլ նորէն իսկ կարողալը-
րիչ լանձնաժողովն էր կազմում, որը ամենայն կերպ աշխատում էր Տո-
նին աւելի շքեղութիւն, աւելի աջողութիւն տալ: Ո՛չ պակաս մասնակ-
ցութեամբ աջակցեցին լանձնաժողովին Նեօշատելի բնակիչները: Նրանք
լոժարակամ, առանց բացառութեան, զարդարել էին իրանց տները, փողոց-
ները դրօշակներով: Նանդիսին Նանդիպում էին բենգալեան կրակներով և
ալլն և ալլն...

Կարգադրիչ լանձնաժողովը միմիայն իր լատարարութիւններով հրա-
ւիրում էր բնակիչներին՝ զարդարել իրանց տները դրօշակներով, կորտէժի
ժամանակ վառել բենգալեան կրակ և ալլն և ալլն: Նա իր հրաւիրադրե-
րով բացատրելով քաղաքիս ազգաբնակչութեանը այդ տօնի նշանակու-
թիւնը, Գրիւտլի բնակչութեան ձգտումները, խնդրում էր իրան օգնել,
ոչ թէ միայն այդ գործին, աշխատանքը առաջ տանել ըստ կարելւոյն
աջող կերպով:

«Բերէք, ուրեմն, առած էր հրաւիրադրի մէջ, այս Տօնին, որ ահա բաց-
ւում է, ձեր անձնական և բարեւոժար մասնակցութիւնը: Եւ աշխատեցէք,
որ այս օրերը լինեն ամենագեղեցիկ և ուրախալի օրերից, նւիրած Հա-
րենիքին, Միաբանութեանը և Յոյսին»: Այդ իմաստալից հրաւիրադրը
վերջանում էր այսպէս:

«Միւրեքի համաքաղաքացիներ:

Թող սաւառնի Գրիւտլի վշատակը ¹⁾ այս մի քանի օրու ընթաց-
քում մեր քաղաքի վրայ ուր Հեւեցիակի որդիքը բնակւելու են Նեօշատել-
ցու լարիկ տակ: Թող բարձրանալ մեր լճի, լնչպէս երբեմն Չորս-կանտոն-
ների լճի ափերից, սիրող երգում Հալենիքի համար և երգում միութեան
նրա բոլոր զաւակներին»:

Եւ իօք՝ Նեօշատլի բնակիչները ցոյց տւին, որ կարող են ըստ
պատշաճին ընդունել իրանց դաշնակից եղբայրներին: Եւ այդ չորս օրը՝
լուլիսի 14, 15, 16 և 17-ը տօն էր ոչ միայն սոցիալ-դիմոկրատիկական
պարտիայի, այլ կարելի է ասել, մի ընդհանուր ազգային տօն իւրաքան-
չիւր շէշցարիացու համար:

Խակապէս նախանձելի երկիր է Շէշցարիան:

Ս. ՇԽԵԱՆՑ:

¹⁾ Այսինքն 1291 թականի վշատակը, երբ Գրիւտլի հովտում կա-
յացաւ Շփից, Ուրի, Ուտերվալդէն կանտոնների միութիւն-դաշնակցութիւնը,
որից լետով կամաց-կամաց միացան միւս կանտոնները: Եւ ալլպիտով
սկիզբը դրեց շէշցարական դաշնակցութեան: